

Володимир БАРАН (Луцьк)

ПЕРЕУСТРІЙ ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ: 1939–1941 РОКИ

У вересні 1939 р. Червона армія вступила на територію східних воєводств Польщі. Почалося створення нових органів влади – тимчасових управлінь і селянських комітетів, яким підпорядковувались озброєні загони – робітничі гвардія та сільські дружини. Ці органи влади були розраховані на перехідний період і перебували під повним контролем військового командування та партійно-державних чиновників, відряджених у регіон ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У.

У цей час у Західній Україні розгорнулись радикальні соціально-економічні перетворення. Фабрики і заводи, власники яких покинули країну, перейшли під безпосереднє керівництво тимчасових управлінь. На всіх промислових підприємствах запроваджували робітничий контроль, який здійснювався з допомогою профспілок і підпорядковувався новим органам влади. Селянські комітети брали на облік маєтки поміщиків, монастирів, державних чиновників, а згодом розпочали розподіл земель, худоби та реманенту, що належали “класово чужим елементам”.

Під жорсткий нагляд тимчасових управлінь потрапили банки, зв’язок, транспорт, численні заклади торгівлі та ін. Упродовж певного часу розрахунків за товари і послуги нова влада дозволяла вести в польських злотих і радянських карбованцях. У зв’язку з цим командувач Українського фронту командарм 1-го рангу С. Тимошенко видав наказ, за яким злотий прирівнювався до карбованця. Слід зазначити, що напередодні війни, згідно з бюлетенем курсів іноземної валюти, 100 польських злотих дорівнювали 99,66 радянського карбованця¹.

У кінці жовтня 1939 р. Українські народні збори ухвалили рішення, заздалегідь заплановані в Кремлі. Тож радянська влада могла тепер пришвидшити соціалістичні перетворення в економіці, а фактично здійснити цілковите одержавлення господарства. Уже 3 грудня 1939 р. Політбюро ЦК ВКП(б) прийняло ухвалу “Про націоналізацію промислових підприємств і установ на території Західної України”. Націоналізації підлягали підприємства та установи, запропоновані РНК УРСР, а також: підприємства поліграфічної промисловості – друкарні, літографії, цинкографії; електростанції, готелі, басейни, лазні, інші комунальні підприємства; лікувальні установи – лікарні, аптеки, курорти; навчальні заклади. Здійснено націоналізацію кіно, театрів, музеїв, стадіонів, картинних галерей, бібліотек громадського користування; великих торговельних підприємств – ресторанів, магазинів, їдалень, складів і т. ін.; будинків великих власників акціонерних товариств, а також будинків, покинутих господарями. Для приймання

---

¹ Правда. – 1939. – 1 августа.

націоналізованих підприємств створювалися комісії, до яких входили 3–5 осіб від тимчасових управлінь, відповідних наркоматів, фабрично-заводських організацій. Комісії перевіряли фінансовий стан підприємств, вели облік грошових засобів, напівфабрикатів, обладнання, інструментів, сировини, палива тощо².

За офіційними даними, в західних областях України націоналізували 2243 великих і середніх промислових об'єкти³. Усі вони стали працювати на засадах планової директивної економіки й увійшли до складу різних трестів та об'єднань. Після націоналізації промисловості, засобів транспорту, зв'язку, банків, частка соціалістичного сектора в економіці регіону досягла 62 %. Паралельно відбувалося кооперування дрібних власників, ремісничих і кустарних майстерень. До середини 1940 р. в західних областях УРСР було створено 833 промислові артілі, в яких налічувалось 33,5 тис. осіб. Протягом вказаного року промкооперація випустила продукції на 11,2 млн крб, що становило 16 % всього обсягу промислового виробництва⁴.

На початку грудня 1939 р. Політбюро ЦК ВКП(б) вирішило перейти на території Західної України і Західної Білорусії на радянську валюту. У відповідній постанові ЦК ВКП(б) і РНК СРСР визначалися конкретні заходи, спрямовані на реалізацію керівної ухвали. Від 21 грудня 1939 р. Державний банк СРСР був зобов'язаний перевести всі розрахунки державних і кооперативних підприємств та установ на радянську валюту. Перерахунок польських злотих на радянські карбованці проводили за встановленим курсом: один злотий дорівнював одному карбованцю. З того ж дня продаж і придбання товарів, надання всіляких послуг – кіно, театрів, комунального господарства, міського і залізничного транспорту тощо – здійснювалося виключно за радянські гроші.

Від 21 грудня 1939 р. польські злоті вилучалися з офіційного грошового обігу. Їх заборонялося приймати від державних і кооперативних підприємств та установ, від приватних осіб і приватних закладів. У тих випадках, коли рахунки в банках та ощадних касах, які належали приватним підприємствам і особам, не перевищували 300 злотих, з цих рахунків від 21 грудня 1939 р. дозволялося робити виплати в радянських карбованцях. Якщо ж на рахунках приватних підприємств та осіб налічувалося понад 300 злотих, виплати проводили в радянських карбованцях на суми, що не перевищували 300 злотих. Усі інші кошти – понад 300 злотих, які знаходилися на таких рахунках, не виплачувалися.

Ключове економічне і військове значення надавалося розвитку транспорту. Восени 1939 р. за пропозицією Наркомату шляхів сполучення СРСР залізничну мережу Західної України було поділено на дві дороги: Львівську і Ковельську (з управліннями доріг відповідно у Львові та Ковелі). Спеціальною постановою РНК

² Российский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ). – Ф. 17. – Оп. 3. – Д. 1016. – Л. 51, 99, 100; *Варецький В. Л.* Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР (в довоєнний період). – Київ, 1960. – С. 175.

³ У західних областях України було націоналізовано: у Волинській – 390 підприємств, Дрогобицькій – 300, Львівській – 542, Ровенській (тепер – Рівненській) – 500, Станіславській – 250, Тернопільській – 261 (див.: *Комуніст.* – 1940. – 10 вересня).

⁴ Торжество історичної справедливості. Закономірність воз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. – Львів, 1968. – С. 598; *Варецький В. Л.* Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР... – С. 175.

СРСР і ЦК ВКП(б) визначено тимчасові кордони названих доріг, затверджено кандидатури начальників доріг і політвідділів: Львівської – М. Донченка та Я. Доброславського, Ковельської – В. Курочкіна та І. Бараненка. Керівництво дорогами покладалося на Наркомат шляхів сполучення СРСР, а призначені начальники доріг “підпорядковувалися НКШС у всьому”.

Тоді ж вирішили “перешити” залізниці Західної України і переобладнати рухомий склад. Як відомо, на території Польської держави існувала залізнична колія завширшки 1435 мм, тоді як у Радянському Союзі – 1524 мм. Виконання робіт доручалося НКШС СРСР, а також частково – залізничним військам Наркомату оборони СРСР. Першим великим об’єктом стала дорога Львів–Перемишль, на ремонті якої Наркомат фінансів СРСР виділив 3 млн крб. У найкоротший термін планувалося переобладнати 10 тис. товарних, 200 пасажирських вагонів і 400 паровозів.

Почалося будівництво двох нових залізничних ліній: Ромаш – Пархач – Рава-Руська і Муніна – Перемишль (завдовжки відповідно 90 і 35 км). Наркомат шляхів сполучення СРСР отримав завдання збудувати другий шлях на напрямку Проскурів – Красне (217 км). При цьому влада прагнула всіляко прискорити роботи, а тому дозволила Промбанку СРСР фінансувати будівництво без затверджених проєктів і кошторисів. Економічна рада при союзному уряді віднайшла додаткові фонди, виділені НКШС СРСР на матеріали, обладнання і т. ін.⁵

Восени 1939 р. розпочали спорудження шосейної дороги Новоград-Волинський – Львів (завдовжки 311 км). Вона проходила через Корець, Ровно (зараз – Рівне), Дубно та Броди. Ширина земляного полотна складала 11 м, проїжджої частини – 7 м. На ведення робіт відразу виділялося 75 млн крб, а в 1940 р. – 120 млн. Будівництво дороги здійснював НКВС СРСР, як робочу силу використовували військовополонених (за планом – 25 тис. осіб). На будівництві помітно бракувало інженерно-технічних працівників, що змусило владу тимчасово мобілізувати 200 студентів старших курсів Московського і Харківського автодорожніх інститутів⁶.

Значну увагу надавали розвитку нафтової і вугільної промисловості. Уже в кінці 1939 р. всі підприємства та установи цих галузей перейшли в підпорядкування, відповідно, наркоматів нафтової промисловості СРСР і вугільної промисловості СРСР. На території регіону розгорнув діяльність комбінат “Українська нафта” (м. Львів), який забезпечував увесь комплекс робіт. До складу комбінату входили трест з розвідки і видобування нафти і газу (м. Борислав), трест з переробки нафти і газу (м. Дрогобич), а також контора з реалізації нафтопродуктів (м. Львів). У вугільній галузі створено трести “Львіввугілярозвідка”, що об’єднував чотири контори, і “Львівшахтобуд”, який налічував чотири шахтоуправління (контори й управління знаходилися в містах Раві-Руській, Золочеві, Кременці та Коломиї).

У січні 1940 р. Політбюро ЦК ВКП(б), а через місяць – ЦК КП(б)У та РНК УРСР затвердили державний план розвитку народного господарства західних областей України на 1940 р. Цей план передбачав індустріалізацію регіону, створення нових галузей промисловості та реконструкцію чинних підприємств.

⁵ РГАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Д. 1014. – Л. 52; Д. 1016. – Л. 6, 19, 20.

⁶ Там само. – Оп. 3. – Д. 1014. – Л. 46, 99, 100; Оп. 162. – Д. 27. – Л. 1.

Передбачалося формування машинобудівної, електротехнічної, видобувної, легкої та інших галузей промисловості, застосування передової техніки й технології виробництва. Особлива увага приділялася розвитку індустріального потенціалу Львова, де планувалося збудувати низку заводів – скляний, електроламповий, електротехнічних приладів, кілька машинобудівних, а також трикотажну фабрику та підприємства харчової промисловості.

Всього на розвиток господарства, соціальної і культурної сфер регіону виділялося понад 2 млрд крб, із них на потреби промисловості – 700 млн. У 1940 р. розпочалося спорудження теплоелектростанції і взуттєвої фабрики в м. Станіславові, заводу сільгоспмашин, меблевої та паперової фабрик у м. Коломій. В лютому 1941 р. завершено будівництво газопроводу Дашава–Київ, який постачав до столиці республіки 100 тис. м³ прикарпатського газу. До весни 1941 р. здійснено реконструкцію міських електростанцій у Дрогобичі, Ковелі, Луцьку, Львові, Ровно, Стрию, Тернополі, Чорткові, а також введено в дію низку районних електростанцій⁷.

У цей період було розгорнуто масштабні перетворення в сільському господарстві. Вони ґрунтувалися на принципах декларації Українських народних зборів, прийнятої 28 жовтня 1939 р. В документі проголошувалось: “У цілковитій відповідності до одностайної волі і прагнень трудящих Західної України, захищаючи їхні кровні та життєві інтереси, слідуючи за прикладом народів Радянського Союзу, Українські Народні Збори проголошують на території Західної України конфіскацію земель поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців зі всім їхнім живим та мертвим інвентарем та їх садибними будівлями”. У декларації підкреслювалось, що “Народні Збори затверджують відібрання поміщицьких земель без викупу, через селянські комітети, під керівництвом тимчасових управлінь, і передачу їх у користування трудовому селянству. Питання про землі “осадників” вирішують селянські комітети”⁸. В офіційних радянських документах, у численних статтях в газетах і журналах йшла мова про те, що в умовах диктатури пролетаріату націоналізація землі є “кроком до соціалізму”.

Всю землю, її надра, води й ліси було націоналізовано. Землеволодіння поміщиків, буржуазії, церкви і монастирів ліквідувалося. Будь-які операції з купівлі та продажу землі заборонялися, що засвідчувало початок докорінного переустрою аграрних відносин. Восени 1939 р. політичне керівництво СРСР прийняло рішення про організацію у західних областях України заготівель сільськогосподарських продуктів. Це потребувало створення розгалуженої мережі заготівельних структур і значної кількості підготованих кадрів. Згідно з постановою ЦК КП(б)У і РНК УРСР, у регіоні стали діяти обласні управління Наркомату заготівель СРСР, а також відповідні органи при споживчих спілках: заготуправління в областях і заготконтори – в районах.

Місцеві органи влади, спираючись на підтримку селянських комітетів, розпочали відводити землю під радгоспи та машинно-тракторні станції. Одночасно проводили розподіл землі між трудящим селянством, яке отримувало її у вічне і

⁷ РГАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Д. 1019. – Л. 1, 2; оп. 162. – Д. 27. – Л. 1; *Варецький В. Л.* Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР... – С. 188–192; *Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною.* – Київ, 1989. – С. 324.

⁸ *Комуніст.* – 1939. – 29 жовтня.

безкоштовне користування. Передовсім, земля надавалася безземельним селянам, а потім усім тим, наділи яких не досягали визначеної норми. Згідно з постановою ЦК КП(б)У і РНК УРСР, прийнятою 24 березня 1941 р., граничні норми індивідуального землекористування становили: в Дрогобицькій, Львівській, Станіславській і Тернопільській областях – 7 га на один селянський двір (в окремих районах – 10 га, в Жаб'євському районі Станіславської області – 15 га); у Волинській і Ровенській областях, де було більше землі, придатної для ведення господарства, – 10 га на селянський двір (в окремих районах – 15 га).

Процес конфіскації земель так званих нетрудових господарств, а водночас розподілу цієї землі тривав до весни 1941 р. Всього в західних областях України було “експропрійовано” понад 2,5 млн га землі, з них передано в користування селянству – понад 1 млн. Конфіскації підлягали також реманент і худоба, що належали “нетрудовим елементам”: частина цього реманенту та чимало худоби перейшли в користування селянських господарств, зокрема 44,9 тис. коней, 72,9 тис. корів, 1,9 тис. волів тощо. За постановою РНК СРСР від 19 березня 1940 р. селянські господарства звільнялися від сплати залеглостей з державних і місцевих податків, “що лічаться за ними на підставі законодавства колишньої польської держави”⁹.

У центрі уваги влади перебували питання створення радгоспів, машинно-тракторних станцій, а також сільськогосподарських артілей – колгоспів. Радгоспи й МТС виникали на базі колишніх фільварків, одержуючи землю, техніку, реманент, худобу тощо, які раніше належали великим власникам. ЦК КП(б)У і РНК УРСР ухвалили низку постанов, що стосувалися організації радгоспів та МТС. Наприкінці 1940 р. в західних областях України діяло вже 59 радгоспів і 174 МТС. Проте особливі труднощі поставали тоді, коли місцеві партійні й радянські органи бралися за створення колгоспів. Селянство регіону вперто трималося за приватні господарства, всіляко уникаючи вступу в нав'язані товариства, артілі тощо.

Та все ж процес колективізації на західних землях України поволі просувався. Його підтримувала частина сільського населення, яка пов'язувала зі соціалізмом надії на краще життя. Бідняки і наймити під керівництвом партійних чиновників створювали ініціативні групи, які агітували односельчан вступати до колгоспу. Навесні 1940 р. у всіх західних областях УРСР вже з'явилися перші артілі, хоча вони залишалися відносно невеликими. Наприкінці того ж року в регіоні налічувалося 556 колгоспів, які об'єднували 36,5 тис. селянських господарств (близько 3,5 % від їх загального числа).

У першій половині 1941 р. процес колективізації дещо пришвидшився. За оцінкою партійного керівництва, “в колгоспи пішов середняк”. Однак на практиці зрушення у здійсненні соціалістичних перетворень пояснювались, насамперед, посиленням адміністративного тиску на селянство, більшість якого продовжувала скептично й насторожено ставитися до нових форм господарювання. Напередодні німецького нападу на СРСР у західних областях України працювало 2589 колгоспів, які об'єднували 142,5 тис. селянських господарств, тобто 13 % від їх загальної кількості¹⁰.

⁹ *Варецький В. Л.* Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР... – С. 188–192; РГАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 22. – Д. 2970. – Л. 42, 43.

¹⁰ *Варецький В. Л.* Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР... – С. 251, 253, 259–261; РГАСПИ, ф. 17. – Оп. 22. – Д. 2970. – Л. 105, 106.

У 1939–1941 рр. дуже гостро постала проблема харчового забезпечення. Нові органи влади всіляко прагнули стабілізувати споживчий ринок, дезорганізований війною. З цією метою вони ретельно контролювали приватних торговців, продовжували час роботи крамниць, заохочували створення кооперативних магазинів, зокрема в системі “Народної торгівлі”. Перед службовцями різних рівнів стояли складні завдання: подолати дефіцит, ліквідувати черги, стримувати спекуляції, підтримувати визначені союзним центром ціни, проте розв’язати пекучі проблеми виявилось непросто.

ЦК ВКП(б) поставив вимогу: передати в розпорядження тимчасових управлінь чи робітничих кооперативів крамниці, які залишили їх власники; зусиллями народних комісаріатів торгівлі СРСР і УРСР розгорнути в західних областях України мережу державних магазинів. На деякі продукти і товари першої необхідності у регіоні найвище політичне керівництво встановило ціни: на сіль – 20 коп. за кілограм, на гас – 65 коп. за літр, на сірники – 3 коп. за коробку малого формату, на махорку – 50 коп. за пачку вагою 50 г¹¹.

Уже восени 1939 р. тимчасові управління вилучили товари у великих власників. У Львові конфіскували майно заможних торговців Вольфа, Чепеля, Городенського, в Тернополі – Круга, Файнера, Яблонського та ін. Поряд із націоналізацією великих магазинів відбувалася експропріація багатьох дрібних крамниць, що призвело до значного скорочення торговельної мережі. Паралельно здійснювався переоблік вилучених товарів, перехід на радянську валюту, запроваджувались нові ціни на товари, що відчутно порушувало ритмічність торгівлі і загострювало в західних областях України кризу постачання.

У регіоні почали з’являтися державні магазини. Вони підпорядковувалися Наркомату торгівлі УРСР, промисловим наркоматам, заготівельним організаціям та ін. У грудні 1939 р. численні українські, польські та єврейські кооперативи ввійшли до складу Укоопспілки. Крім того, торгівлею займалася промислова кооперація та кооперація інвалідів, зокрема, різні артілі, збуто-постачальні товариства і т. ін. Важливу роль у забезпеченні населення відігравали ринки, де торговці сплачували одноразовий збір: 1 крб. з возу і 20 коп. при торгівлі з рук за один день.

У 1939 р. з огляду на брак товарів, що зростає, Політбюро ЦК ВКП(б) вирішило підвищити ціни на тканини, трикотаж, білизну, скляний посуд. У січні 1940 р. підвищено ціни на один з найдефіцитніших продуктів – цукор, ще через кілька місяців – на м’ясо, рибу, жири, сир, картоплю, овочі, молочні продукти. Разом з тим політичне керівництво СРСР підтримувало незмінний рівень цін на продукти підвищеного попиту – хліб, борошно, крупу, макарони, щоб забезпечити принаймні мінімальні потреби населення. Зрозуміло, що загострення товарного дефіциту неминуче супроводжувалося зростанням цін на колгоспних ринках, які відігравали вагомую роль у постачанні городян, особливо м’ясо-молочною продукцією, картоплею та овочами¹².

У багатьох містах Радянського Союзу почали стихійно впроваджувати карткову систему. Політична верхівка відновила відомчі розподільники, але категорично заборонила повсюдний перехід на нормоване постачання населення.

¹¹ РГАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Д. 1014. – Л. 60, 61.

¹² Рубинштейн Г. Л. Развитие внутренней торговли в СССР. – Москва, 1964. – С. 358, 359.

Закриті їдальні та магазини обслуговували працівників окремих галузей, проте не поширювалися на місцеву номенклатуру. Відомчі буфети і столи замовлень знаходилися безпосередньо в організаціях та установах, забезпечуючи товарами Наркомат внутрішніх справ, командний склад армії та флоту, а також нафтопромисли, торфорозробки, вугільні шахти, мідні рудники, мідноливарні заводи та залізничний транспорт¹³.

Таке ж напружене становище склалося і в західних областях України. У грудні 1939 р. у Львові в чергах за хлібом і цукром до деяких магазинів стояли по 500–1500 осіб. Протягом цього місяця в Тернополі в торгівлі не було мила, солі, сірників, зубного порошку, посуду та інших господарських товарів. У низці сіл Станіславської області до продажу не надходили сіль, цукор, сірники та гас. За даними НКВС УРСР, у Сокальському і Турківському повітах Львівської області торгівля цими товарами здійснювалась “з великими перебоями”. Значні труднощі з постачанням населення були в інших областях регіону, що, звісно, викликало невдоволення людей.

Показово, що продовольча криза захопила навіть Львів, хоча цьому місту влада приділяла особливу увагу. В грудні 1939 р. запаси борошна і збіжжя тут різко зменшилися, продаж цукру, молока і масла – помітно скоротився. Виявилась нестача навіть таких товарів, яких раніше завжди вистачало, – солі та сірників. Січень 1940 р. став найважчим для мешканців міста, оскільки довгі черги шикувалися вже й за хлібом. Зі спогадів відомо, що того місяця Львів “протягом одного тижня взагалі хліба не бачив”. За цих обставин львів’яни гірко жартували: з алфавіту можна викинути літеру “м”, бо немає молока, масла, м’яса, муки, моркви, мамаліги, а залишати цю літеру заради махорки – не варто¹⁴.

Криза постачання в західних областях України не тільки обурювала громадян, але й викликала занепокоєння владної верхівки. На початку березня 1940 р. Економічна рада при РНК СРСР ухвалила рішення, спрямоване покращити торгівлю на приєднаних територіях. Воно передбачало збільшити товарні фонди та розширити асортимент продукції, що виділялася на потреби цього регіону. В кінці того ж місяця Політбюро ЦК ВКП(б) створило спеціальну комісію, до якої входили А. Мікоян, М. Хрущов, Г. Маленков, П. Пономаренко та О. Любимов. Вона вивчала питання забезпечення Львова і Білостока всіма необхідними товарами, у тому числі за рахунок інших міст та областей Радянського Союзу¹⁵.

Такі кроки влади врешті мали позитивний вплив на стан постачання Львова, а згодом – на загальний стан торгівлі в західних областях України. Навесні 1940 р. забезпечення продуктами мешканців Львова відчутно поліпшилося. Зріс продаж борошна, риби, масла, яєць та багатьох інших товарів. У спогадах львів’ян з тієї пори зазначалося, що в крамницях з’явилася навіть ікра, шоколад, кримські й кавказькі вина¹⁶. На вулицях міста постало чимало кіосків та інших дрібних торговельних пунктів, де продавали пиво, тютюн, воду, морозиво тощо.

¹³ *Осокина Е. А.* За фасадом “сталинського изобилія”: Распределение и рынок в снабжении населения в годы индустриализации. 1927–1941. – Москва, 1997. – С. 193, 211, 214, 216.

¹⁴ *Hryciuk G.* Polacy we Lwowie 1939–1944. *Życie codzienne.* – Warszawa, 2000. – S. 70.

¹⁵ РГАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Д. 1021. – Л. 37.

¹⁶ *Hryciuk G.* Polacy we Lwowie 1939–1944... – S. 71.

Від лютого 1940 р. продовжено час роботи магазинів: продовольчі працювали з 8-ї до 23-ї години, промтоварні – з 11-ї до 19-ї. Кав'ярні й ресторани приймали відвідувачів з 9-ї до 24-ї години. Ці заходи покликані були в умовах скорочення торгівельної мережі, що помітно зменшилася порівняно із довоєнною, домогтися подолання жахливих черг. Вони стали найпримітнішою рисою нового радянського побуту, особливо вражали і гнітили місцевий люд.

Загалом можна констатувати, що навесні 1940 р. в західних областях України почав покращуватися стан торгівлі. Це, передовсім, стосувалося Львова, який радянська влада прагнула зробити зразком соціалістичних перетворень. В інших містах кризу постачання вдалося подолати, а торгівлю продовольчими і промисловими товарами – стабілізувати. Однак повністю розв'язати гострі проблеми торгівлі, побороти черги, дефіцит і т. ін. влада не могла, оскільки вони залишалися неминучим супутником планового централізованого господарства.

Отже, протягом 1939–1941 рр. у Західній Україні провели радикальні економічні перетворення, які стали складовою частиною масштабної радянзації суспільства. Вони розпочалися з докорінного перерозподілу власності, що заклало основу нової економічної системи. Вони призвели до встановлення повного контролю держави над промисловістю, сільським господарством, іншими галузями економіки, а фактично – до цілковитого одержавлення господарства. Тоді ж розпочали процес індустріалізації західних областей України, створення сучасного промислового потенціалу регіону. Всі ці перетворення здійснювали жорсткими адміністративними методами, зустрічаючи неоднозначну реакцію різних верств населення; вони істотно позначилися на долі мільйонів людей.